

אלול התשע"ה לסדר "על פי התורה אשר יורוך...לא תסור"

מאמר בעניין עשרה קולות בתקיעות שבמוסף

מאת הרה"ג אריז רמתי שליט"א

חתנא דבי נשיאה למו"ר הגאון הרב עזריה בסיס שליט"א

מחה"ס באר מרים על דיני טהרה ובית תפילתי על דיני תפילה

לפי מנהג אבותינו הגאונים חכמי תימן זת"ל

**לחזק מנהג אבותינו תורה בקהילות הבלדי שתוקעין במוסף של ראש השנה עשרה קולות בלבד
ובו יבואר יסוד הדין ד"טרחא דציבורא"**

כתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות שופר ה"ז) הציבור חייבין לשמוע התקיעות על סדר הברכות ע"כ. והוא כמבואר במשנה (ראש השנה לב.) סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכו' ותוקע זכרונות ותוקע שופרות ותוקע. עוד שם (ע"ב) במשנה העובר לפני התיבה ביו"ט של ראש השנה השני מתקיע. פרש"י המתפלל תפלת מוספין מתקיע. ובגמרא תקיעה נמי נעביד בראשון (היינו שיתקעו בתפלת שחרית) משום דזריזין מקדימין למצוות, אמר רבי יוחנן בשעת גזרת המלכות שנו. ופרש"י אויבים שגזרו שלא יתקעו, והיו אורבין להם כל ששעות לקץ תפלת שחרית, לכך העבירוה לתקוע במוספין. וכתבו התוספות (ד"ה בשעת) דאע"פ שבטלה גזרת המלכות לא עבדין כדמעיקרא אע"ג דזריזין מקדימין למצוות, דחיישינן שמא יחזור דבר לקולו. ולפירוש הירושלמי ניחא טפי, דמפרש שם שדמו האויבים שנתאספו לתקוע תרועת מלחמה ועמדו עליהם והרגום, ולכך תקנו תקיעות וברכות במוסף דכי חזו דקרו בקרית שמע ומתפללין וקורין בתורה וחוזרין ומתפללין ותוקעין, אמרי בנימוסייהו אינון עסקין כלומר בחוקיהם ובתורתם עכ"ל.

וכתב המאירי (לג: ד"ה כבר ביארנו) והיתה עיקר התקנה לתקעם על סדר ברכות וכו' ומי"מ **בדורות האחרונים התקינו** לתקוע כל השלשים תקיעות רצופות מיושב בברכת שופר, מפני חולים וחלושי הטבע. **ונמצא שיצאו בכך**, שאין תקיעות מעכבות ברכות רצ"ל מלכיות זכרונות ושופרות ולא ברכות מעכבות תקיעות ומתפלל הוא בלא תקיעות ותוקע בלא ברכות. ומאחר שיצאו ידי חובת התקיעות הקלו שלא לתקוע כל השלשים תקיעות על סדר ברכות אלא קשר"ק במלכיות פעם אחת וקשר"ק בזכרונות וקר"ק בשופרות פעם אחת. ומי"מ **הצריכו את הציבור לשמוע על סדר ברכות שהן עיקר וכו' שלא תשתכח תורת תקיעה ממקום שהיא עיקר בו עכ"ל.**

וכן כתב הרי"ף (דף י:) וז"ל: **ונהגו העם לתוקען כשהן יושבין** ומברכין עליהם ברכת התקיעה. ומפני שהציבור צריכין לשמוע התקיעות על סדר הברכות, לפיכך חוזרין ותוקעין על סדר הברכות תשר"ת פעם אחת, ותש"ת פעם אחת ותרי"ת פעם אחת. ובדין הוא שיהו תוקעין אותן על סדר ברכות כסדר שתקעו כשהן יושבין, אלא כיון שהברכות אין מעכבות את התקיעות, **הרי יצאו ידי חובתן** באותן שתקעו כשהן יושבין, ודי להם לתקוע תשר"ת תש"ת תרי"ש על סדר ברכות פעם

אחת, שלא להטריח את הציבור. **וכן המנהג בכל העולם ובשתי ישיבות ע"כ.** וכ"כ הרא"ש (פרק רביעי סי' י).

והיינו מ"ש רבינו הרמב"ם (שם הי"ב) בדין היה שיתקעו על כל ברכה כל ברא מהן שלש פעמים כדרך שתקעו כשהן יושבין, אלא **כיון שיצאו** מידי ספק בתקיעות שמיושב, אין מטריחין על הציבור לחזור כולן על סדר הברכות, אלא די להן ברא אחת על כל ברכה כדי שישמעו תקיעות על סדר ברכות ע"כ.

מבואר בדברי הרי"ף והמאירי, כי מתחילה לא היו תוקעים בציבור מיושב כלל, וכל התקיעות בציבור היו רק על סדר התפלה-שהיו תוקעים בלא ברכה, ואח"כ תקנו לתקוע מיושב ובברכה לפניו. ומבואר עוד בדבריהם דהטעם העיקרי לזה שאין תוקעין שלשים קול על סדר התפלה, הוא מחמת שאין הברכות מעכבות את התקיעות ולא התקיעות מעכבות את הברכות, וא"כ יצאו ידי חובת תקיעת שופר אף שאינו נכון לפי עיקר התקנה, ומה שאנו תוקעין עתה גם על סדר הברכה אינו כדי לקיים מצוות תקיעת שופר כעיקר התקנה על סדר הברכות, אלא שלא תשתכח תורת תקיעה ממקום שהיא עיקר בו-כלשון המאירי. וא"כ טעם זה של טורח ציבור אינו עיקר הטעם ואפשר שאין בו די כדי לעקור התקנה, אלמלי עיקר הטעם שכבר יצאו ידי חובה בתקיעות דמיושב (עיין בדברי בעל העקידה -לקמן בדברי מהרי"ף). ולפי זה, מ"ש הרי"ף והרמב"ם "בדין היה" היינו שעיקר החיוב בציבור היה על סדר הברכות, אבל עתה אחר שנהגו לתקוע מיושב אף מן הדין אין צריך לזה. וכ"כ הרי"ן (שם) כי אפשר וחששו שלא להפסיק יותר מדי **בתקיעות שאינן צריכות** בין מלכיות זכרונות ושופרות.

ובתוספות (ל"ג: ד"ה שיעור תרועה) כתבו ועכשיו נוהגין לתקוע בישיבה לאחר קריאת התורה שלשים קולות וכו' ובתפלה תוקעין אמלכיות קשר"ק ואזכרונות קשר"ק ואשופרות קר"ק וכו'. ומיהו לכאורה נראה לתקוע בתפלה כמו כן, אמלכיות זכרונות ושופרות קשר"ק קשר"ק קר"ק אכל חד וחד כדי לצאת מספק דרבי אבהו. ובערוך פירש שהיו עושין כן, שפירש בערך ערב דהלין דמחמירין ותוקעין שלשים כדיתבין ושלשים בלחש ושלשים על הסדר כנגד מאה פעיות אמיה דסיסרא וכו'. ועל מנהג שלנו היה תמיה רבינו תם וכו' והנהיג רבינו תם במקומינו לתקוע גם אזכרונות ואשופרות קשר"ק כמו במלכיות וכו'. ובקדושת אגן הסהר שעשה ר' שמשון ב"ר יונה כתיב נוי ארבעים קולות בהריענו-והיינו כמנהגנו. וכן בסדר רב עמרם ע"כ.

וכ"כ הטור (סי' תקצ"ב) דהעיקר כדעת הרי"ף והרא"ש. ועי"ע במגיד משנה (שם הי"י) שכתב דכן הכריעו הרמב"ן והרשב"א כדברי הגאונים ורבינו, וכן נהגו ע"כ. וכ"כ הרי"ן (על הרי"ף שם) שכן הוא מנהגם.

ובשו"ע (שם) סתם כדעת הראשונים הנ"ל, אלא שכתב דעכשיו נוהגים לתקוע למלכיות תשר"ת ג"פ, ולזכרונות תשי"ת ג"פ, ולשופרות תר"ת ג"פ ע"כ. וצריך לומר בהכרח כי מנהג זה מנהג מקומו הוא כפי שנתחדש אצלם קרוב לזמנו, שכן עדות הרי"ף ושאר ראשונים שהמנהג בכל העולם שאין תוקעין אלא עשרה קולות בלבד, ואף באשכנז היה המנהג כן כפי המבואר בתוספות. ובשתילי זיתים (שם סק"ב) כתב על דברי השו"ע, וכבר נהגו **בקצת בתי כנסיות** בק"ק צנעא כן בלחש ובחזרה, ויהיו בין הכל עם עשרה קולות שאחר התפלה-מאה, כנגד מאה פעיות דפעיא אימיה דסיסרא (טור והערוך) עכ"ל.

אמנם מהרי"ץ (עץ חיים דף עד:) כתב ותוקע תשר"ת פעם אחת למלכיות ותש"ת לזכרונות ותר"ת לשופרות פעם אחת. כתב הרי"ף וכו' והרב בעל העקידה כתב, ואע"פ שטענת טורח ציבור חלושה היא אם לא שיקדם אל זה טעם אחר שעליו סמכו המנהגים בעולם ובישיבות. שוב מצאתי למהר"ר שלום שבזי ז"ל בספר חמדת ימים שלו (פרשת אמור) שכתב משם המדרש שטעם ארבעים קולות נגד ארבעים קולות שצעקה שרה בעת העקידה עכ"ל. אולי מפני טעם זה שהביא מהרי"ש שבזי ז"ל משם המדרש סמכו שלא להוסיף על ארבעים קולות כי היכי דיהיה הרמז מכוון לעורר זכות העקידה בשופר אילו של יצחק, וגם לעורר ולהזכיר זכות שרה אמנו בקולות שצווחה שנצטערה לבניה אחריה. עוד מצאתי שם וז"ל: ותוקעים שלשים קולות מיושב כדי לעורר ג' עולמות הראשונים, ולפי שאין לחשוב בהם יותר, לא נהגו אלא בעשרה קולות מעומד, וכ"פ הרמב"ם. וטעם אחר, כדי שלא יתמעט הדין לגמרי והעולם צריך לו, ואמרו ארבעים קולות כנגד מה שצעקה שרה בשעת העקידה ומתה עכ"ל מהרי"ץ.

הרי לפנינו כי הראשונים כולם בשפה אחת מדברים, שמנהגם של ישראל כן הוא שאין תוקעים בתפלת המוסף על סדר הברכות אלא עשרה קולות בלבד. ומבואר בדבריהם הטעם מפני שכבר יצאו בתקיעות דמיושב, ואחר זה הטעם בא הטעם של טורח ציבור, שאינו עיקר אלא נטפל לו מאחריו.

ביאור הענין של טורח ציבור

והנה אחר אשר ביארנו בעה"י כי מן הדין אין לתקוע על סדר התפלה אלא עשרה קולות, ולא מטעם טורח ציבור בלבד, עכ"פ יש לנו לבאר טענה זו של טורח ציבור מה ביאורה, ואם נכונה היא כשלעצמה בכל מקום, כיון שהיא נוגעת בהרבה מקומות בהלכה. וממה שראינו הרבה בילדותינו שאפילו זקני תורה אנשים חכמים ונבונים יראי אלהים משתמשים בטענה זו הרבה פעמים, ובעניותינו ובדעת נערים אשר היתה בנו חשבנו כי יש בטענה זו מעין "תינוק הבורח מבית הספר" לומר כלו מעשיכם דבר יום ביומו ואל תכבידו העבודה על האנשים. אבל עתה אל ה' ויאר לנו ובעזרתו ית' נראה כי השגנו מעט להבין טעם הדבר, והוא יסייענו על מעשה רצוננו.

ותחילה נבוא אל העין, בענין שאנו עוסקים בו-דברי רבינו הרמב"ם הנ"ל, כי לפי מה שבארנו בדבריו עיקר הטעם למעט בתקיעות על סדר התפילה אינו מצד טורח ציבור כנ"ל. אמנם לא אכחד כי ישנם מהראשונים שהבינו בדברי הרי"ף ורבינו כי זה הוא טעמו. שכ"כ בעל המאור (יא.), והרי"ף נתן טעם לדבר בהלכותיו שלא להטריח ציבור, ואין הטעם הזה מספיק לנו כל הצורך. וכן הרי"ן (שם) אחר שהביא דברי הרי"ף כתב, ואפשר עוד על דרך זה שחששו שלא להפסיק יותר מדאי בתקיעות שאינן צריכות בין מלכויות זכרונות ושופרות ע"כ. הרי שהבין בדברי הרי"ף שזה הוא טעמו, ולא ניחא ליה בטעם זה וע"כ הוצרך להוסיף טעם אחר. וכבר הבאנו דברי הרב בעל העקידה שכתב, דאע"פ שטענת טורח ציבור חלושה היא אם לא שיקדם אל זה טעם אחר שעליו סמכו המנהגים בעולם ובישיבות.

וביאור הדבר, דלכאורה אם בדין הוא לתקוע שלשים קול על סדר התפלה, איך טעם של טרחא דציבורא יבוא ויעקור שורת הדין. ועוד עצם טענה זו של טורח ציבור, לא תובן מה טורח יש בזה, וכי דקה או שתיים לתקוע עוד עשרים קול חשובות טורח ציבור. ואמרת גם אני, כי אף אם טענה

זו אינה מספקת כפי דברי אלו הראשונים, הלא לפי דעתם דעת הרי"ף ורבינו שמספקת היא. על כן נראה לבאר עצם מושג זה של טורח ציבור ועי"ז יתבארו הדברים בעה"י.

כתב הרמב"ם (פ"י מהלכות תפלה ה"ב), אבל אם טעה שליח ציבור כשהוא מתפלל בלחש, אני אומר שאינו חוזר ומתפלל בלחש פעם שניה מפני טורח הצבור, אלא סומך על התפלה שמתפלל בקול רם, והיא שאם טעה בה לעולם חוזר כמו שהיחיד חוזר ע"כ. והיינו מ"ש אחרי כן (היי"ב), כל מקום שחוזר היחיד ומתפלל שליח ציבור חוזר ומתפלל אם טעה כמותו בעת שמתפלל בקול רם, חוץ משחרית של ראש חודש שאם שכח שליח ציבור ולא הזכיר יעלה ויבא עד שהשלים תפלתו אין מחזירין אותו מפני טורח הציבור שהרי תפלת המוספין לפניו. וצריך להבין במה שכתב שאין שליח ציבור חוזר ומתפלל פעם שניה, היכא מיירי, אי מיירי בטעות שצריך לחזור מתחילת התפלה או מאמצעיתה או מסופה. ונראה דרבינו מיירי דוקא כשסיים תפלתו וכדרך שכתב אחרי כן שהשלים תפלתו. וכן דייק שם הכס"מ בדברי רבינו שאם שכח יעלה ויבא ונזכר קודם שסיים המברך את עמו ישראל בשלום חוזר לרצה ואין בזה טורח ציבור, אבל אם השלים תפלתו וחתם בהמברך את עמו ישראל בשלום שדינו לחזור לראש התפלה, הוי טורח ציבור ואינו חוזר, אלא סומך על תפלת המוספין.

והדבר צריך תלמוד, בדין הראשון אם טעה שליח ציבור בתפלת הלחש, דהוא כולל כל טעות שהדין לחזור בה. ועתה הגע בעצמך, דאם טעה ולא הזכיר יעלה ויבא ודאי שדינו כדין שליח ציבור שטעה בחזרה, אמנם אם טעה בעשרת ימי תשובה ואמר מלך אוהב צדקה ומשפט במקום המלך המשפט, ולא נזכר עד שים שלום בסמוך לחתימה, האם יחזור להשיבה שופטינו או דנימא דהוא טורח ציבור, ואם תאמר בזה שיחזור, מה יהא דינו אם טעה ואמר בברכה שביעית במקום גואל ישראל-בחולם-דמורה על גאולה העתידה, גאל ישראל-בקמץ-דמורה על גאולת מצרים, שדינו לחזור לתחילת הברכה, אבל הוא לא נזכר עד שים שלום בסמוך לחתימה, האם יחזור או דנימא דהוי טורח ציבור. ואם תאמר גם בזה שיש לו לחזור, מה יהא באם טעה בעשרת ימי תשובה ובמקום לומר המלך הקדוש אמר האיל הקדוש ולא נזכר עד שים שלום בסמוך לחתימה, האם יחזור לתחילת התפלה-שהרי טעה בשלש ראשונות, או דנימא דהוי טורח ציבור. סוף דבר נראה ברור כי הגדרה זו של טורח ציבור תלויה ועומדת, איה שוקל לה ואיה סופר לכתבה מה היא.

ובטור (סי' קכו) אחר שהביא לשון הרמב"ם הנ"ל בדין שליח ציבור שטעה בשחרית של ראש חודש, הביא דברי הסמ"ג בשם בה"ג דדוקא בראש חודש אין מחזירין אותו, אבל בשבת ויום טוב מחזירין-אף שתפלת המוספין לפניו. אבל בסמ"ק כתב דאפילו בשבת ויום טוב אין מחזירין. וכתב הטור דהכי מסתבר דמאי שנא שבת ויום טוב מראש חודש ע"כ. וכתב עליו הבי"ד דמדברי הרמב"ם נראה דדוקא של ראש חודש אבל בשבת ויום טוב לא, ופשטא דלישנא דברייתא הכי משמע מדקתני לא הזכיר של ראש חודש, דאלי"כ לתני ביום שיש בו מוסף טעה ולא הזכיר בשחרית אין מחזירין אותו, הילכך ודאי משמע דראש חודש דוקא קאמר, והכי נקטינן. ומה שטען רבינו [הטור] דמאי שנא שבת ויום טוב מראש חודש, איכא למימר דבראש חודש שהוא יום עשיית מלאכה הקילו בכך מפני טורח ציבור כדי שלא יתבטלו ממלאכתן, אבל בשבת ויום טוב שאין בהם עשיית מלאכה לא רצו להקל ע"כ. אמנם בדרכי משם דחה דבריו וכתב כי אין הכרע בדברי הרמב"ם דסבירא ליה דלא אמרינן הוא הדין, דהרי הטור כתב לשון הרמב"ם בעצמו וכתב לבסוף דהוא הדין שבת ויום טוב, וכן אפשר להכריע דעת הרמב"ם ולכן אין לחזור ע"כ.

ואחר המח"ר ונשיקת עפ"מ, אף כי מדברי הטור נראה כדבריו, אבל דברי רבינו נראין לכאורה היפך זה, שכן בגמרא (ברכות ל:) תניא טעה ולא הזכיר של ראש חודש שחרית אין מחזירין אותו מפני שתפלת המוספין לפניו. אמר רבי יוחנן וביציבור שנו. [ומפרש רבינו דהיינו שליח ציבור שטעה בחזרה של תפלת שחרית, ומפני טורח ציבור]. ואלו רבינו כתב כל מקום שחוזר היחיד ומתפלל שליח ציבור חוזר ומתפלל אם טעה כמותו בעת שמתפלל בקול רם, חוץ משחרית של ראש חודש וכו'. הרי שנקט לשון ברור שרק בראש חודש אינו חוזר וסומך על תפלת המוספין. אלא שזה עצמו צ"ב מדוע באמת הדין שונה, הלא גם בשבת ויום טוב תפלת המוספין לפניו. על זה השיב הב"י שאין בהם טורח ציבור שכן אין בהם ביטול מלאכה.

ובמ"א (סק"ד) הקשה על הב"י דתלה החילוק משום ביטול מלאכה, דיש לומר דאדרבה הלא מצינו לענין תפלה שהקילו בשבת ויום טוב יותר מבראש חודש, דהרי תקנו דלא לצלויי שמונה עשרה. רק בקריאת התורה הוסיפו ע"כ. וביאר במחצית השקל, דהיינו מה דאיתא בירושלמי דבדין הוא דלצלויי כל שמונה עשרה ברכות בשבת כמו בחול, אלא דלא אטרחוהו רבנן ודי בשבע ברכות, ואלו בראש חודש מתפללין כל שמונה עשרה ברכות, על כרחך דבטרחא הבאה ע"י תפלה חיישינן בשבת יותר מבראש חודש, וא"כ ה"ה הכא. רק דבקריאת התורה הוסיפו בשבת יותר מבראש חודש היינו שבראש חודש קורין בתורה ארבעה ואין מוסיפין עליהם ואלו בשבת קורין שבעה ומוסיפין עליהם. והיינו טעמא שכיון שתקנת משה רבינו היא שיקראו בשבת בתורה כדי שעכ"פ בשבת יהיו כל ישראל עסוקין בה, ולא נתנו שבתות אלא כדי שיעסקו בהם בתורה שאז הם פנויים ממלאכה, משא"כ ראש חודש שיש בו ביטול מלאכה. והיינו דוקא לענין קריאת התורה שלענין זה נתנה שבת משא"כ לענין תפלה ע"כ.

והדברים צריכים ביאור, דלכאורה הוספת המברכים אין לה כל ענין לעצם לימוד התורה, דקריאת התורה היא הלימוד אשר בעבורו נתנו שבתות בין אם יקרא אחד את הכל בין אם יעלו שבעה ובין אם יוסיפו עליהם. וראיה לזה מריש פרק הקורא (כא). במשנה, בשני ובחמישי בשבת במנחה קורין שלשה אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן. ופרש"י שלא יקשה לציבור, מפני שהן ימי מלאכה, ושבת במנחה סמוך לחשכה הוא שהרי כל היום היו רגילין לדרוש ע"כ. הרי מפורש ד"האין מוסיפין" דשני וחמישי, ו"המוסיפין" דשבת ושאר מועדים תלוי בטורח ציבור ולא עצם הקריאה, ואם תרצה הרי ראיה לדברי הב"י דטורח הציבור היינו ביטול המלאכה, ועיין בסמוך. ובאמת שהמ"א סתם ולא פירש מה כוונתו, ואדרבה נראה דקשיא ליה. ומה שכתב מתחילה מצינו לענין תפלה, דמשמע שבא לחלק בין טרחא דבתפלה לטרחא שבקריאת התורה, לעני"ד אינו נראה דטרחא-טרחא היא כשמה, ולא אמר המ"א לענין תפלה אלא כנגד דברי הב"י דמיירי בטרחא שבתפלה.

ואשר עמדי זה זמן ארוך לבאר ענין זה דטורח ציבור, בדרך אחר אולי נכון הוא, והוא כי ענין זה דטורח ציבור אינו נמדד בזמן, אם חצי שעה או שעה אם דקה או שתיים, אלא באורו כפישוטו ממש להטריח על הציבור מה שאין ראוי להטריחם בעבודת ה'. וכל שהוא מעכבם, מצערם, בשהייתם בבית הכנסת אפילו מעט, בכלל טורח ציבור הוא. וזכיתי לראות כהגדרה זו בדברי הפרישה (שם סק"י) שכתב לדחות דברי הב"י וז"ל: ולי נראה דשפיר קאמר רבינו [הטור] דהא בה"ג עצמו כתב דטעמא משום דטורח ציבור הוא, וטרחת ציבור שייך כמו כן בשבת ויום טוב כמו בראש חודש, דאין הציבור נוחים באריכות התפלה יותר מדאי וק"ל ע"כ.

ואם תאמר דעדין אין אנו יודעים כמה הוא "יותר מדאי", הא לך לשון רבינו הרמב"ם בתשובותיו (סי' רסא) שנשאל על אמירת מזמורים ותפלות לפני תפלת החובה, אם דבר ראוי הוא או לא. והשיב: אלה התוספות בקריאת מזמורים או תפלות כגון תפלות ר' סעדיה ז"ל וזולתן, מדברי דרשנות ומוסר לפני תפלת החובה, **כל זה יפה מאוד ורצוי כדי לעורר הכוונה**. וכבר אמרו ז"ל חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין. אבל זה רצוי ליחיד או ליחידים שיכלו לעשות זאת בבתייהם **אבל בבתי הכנסיות הוא לדעתי טעות**, משום שבתי הכנסיות הם לרבים, ולו היה שם **איש אחד** זקן או חלש או נימול ונתאחר דקה מתפלת הציבור היה ניזוק בזה. ובכל זה נקרא בשם ציבור החלש שבהם, **ומשתדלים להקל עליהם בכל פנים ואין מוסיפין עליהם בטורח עבודת ה' עכ"ל**. שפתיו ברור מללו, כי טורח ציבור הוא אפילו על דקה אחת, ובעבור אדם אחד מתוך כלל הציבור, אשר לענין זה הוא חשוב ככללות הציבור ולא כיחיד. ואלמלי שפתי רבינו וכת"י מדברים כאן הלא היינו אומרים כי ח"ו יש כאן בריחה מבית ה' ומיאוס בעבודתו, דהירא וחרד לדבריו הלא "יזכה" את הציבור בעוד הלכה ועוד מזמור וכיו"ב כפי שאנו רואים ממה שחשכו עיני השכל והאמת בדור הזה, היפך הזקנים זקני תורה בדור הקודם שהנהיגו הקהל במידה זו שלא להטריח עליהם כלל.

ועל כן, השאלה מאי שנא טעות זו מחברתה להחזיר תפלת שליח ציבור בלחש או בחזרה, ומאי שנא ראש חודש מחולו של-מועד, או משבת ויום טוב, אינה טענה, כי אם ימדד הדבר בזמן הטורח שווה או מעט פחות או יותר, נמצא הדברים תמוהים כנ"ל, לכן הנח הדבר לחכמים, ואל תוסף על דבריהם פן וכו'. ומה שכתב הב"י טעם של ביטול מלאכה, וכפי שאף רש"י במגילה הזכירו, הוא הסבר בדין זה מה מטריח את הציבור, אבל אינו המשקל לטרחא כדי שנדמה מילתא למילתא. וכמו כן, מה שמקשים העולם מקריאת מנורת המאור וכיוצא אחר התפלה ואמירת פיוטים בימי הדין וכל כיו"ב, אינו קשה עבורנו כלל, כי בודאי מה שכבר נתקן לנו ע"י חכמי הדורות שלפנינו מאבותינו ואבות אבותינו, מי יבוא אחריהם לבטלו ולא ירא.

לכן גם לענין זה של תקיעת שופר אין מקום לשנות המנהג לתקוע שלשים קול בתפלת המוסף של ראש השנה, אם מן הדין כפי שבארנו לעיל, ואם מהטעם כפי שבארנו עתה, והנח להם לישראל לנהוג במנהג אבותיהם ואדרבה הוא מהדברים הצריכים חיזוק בפרט בעדתינו, וסימנך לא טוב אנכי מאבותי. המקום ב"ה יסייענו על מעשה רצונו ויצילנו מכל טעות ומכשול ומתורתו יראנו נפלאות אכ"י"ר.